

Aleksander Baran

Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie

**SZKICE DO PORTRETU SZLACHCIANKI
W DAWNEJ RZECZYPOSPOLITEJ:
DOKUMENTY DOTYCZĄCE RAINY GNIEWOSZÓWNY
STRZYŻEWSKIEJ W ZBIORACH
WOJEWÓDZKIEJ BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ
IM. HIERONIMA ŁOPACIŃSKIEGO W LUBLINIE**

**Sketches for a portrait of a noblewoman in the former Polish Republic:
documents concerning Raina Gniewoszówna Strzyżewska in the collection
of the Hieronim Łopaciński Regional Public Library in Lublin**

**Штрихи к портрету шляхтянки в старой Речи Посполитой: документы
о Раине Гневошовне Стрижевской в фондах Люблинской Воеводской
Публичной Библиотеки им. Иеронима Лопацинского**

Słowa kluczowe: Raina Gniewoszówna Strzyżewska, Gniewosz Dmitrowicz Strzyżewski, Iwan Hrehorewicz Hulewicz Poddubiński, Jakub Stradomski (Stradowski) Łuck, Winnica, Unia Lubelska, Rzeczpospolita Obojga Narodów, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie

Key words: Raina Gniewoszówna Strzyżewska, Gniewosz Dmitrowicz Strzyżewski, Iwan Hrehorewicz Hulewicz Poddubiński, Jakub Stradomski (Stradowski) Łuck, Winnica, the Union of Lublin, Polish–Lithuanian Commonwealth, H. Łopaciński Regional Public Library in Lublin

Ключевые слова: Раина Гневошовна Стрижевская, Гневош Дмитриевич Стрижевский, Иван Грегорович Гулевич Поддубинский, Якуб Страдомский (Страдовский), Луцк, Винница, Люблинская Уния, Речь Посполитая Обеих Наций, Люблинская Воеводская Публичная Библиотека им. Иеронима Лопацинского

W 1569 r. nastąpiło logiczne pod wieloma względami zakończenie długotrwałego procesu złączenia się dwóch potężnych państw Europy Środkowo-Wschodniej – Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego w jeden organizm państwowy – powstała Rzeczpospolita Obojga Narodów. Niespodziewanie zaś (w każdym razie dla strony litewskiej) na stadium finalnym tego procesu doszło do inkorporacji przez Koronę części ziem ruskich Wielkiego Księstwa Litewskiego: województw wołyńskiego, braclawskiego i kijowskiego. Otrzymały one gwarancje zachowania dotychczasowych praw ich mieszkańców, a w szczególności nadal na tych terenach miał obowiązywać Statut Litewski, zaś językiem urzędowym nadal miał być język ruski. Jak odnotował Henryk Litwin „Uwzględniwszy normalny

zakres kompetencji szlacheckiego samorządu sejmikowego i wymienione wyżej przywileje oznaczające istnienie istotnych odrębności w zakresie prawa skarbowego, sądowego oraz struktur społecznych stwierdzić trzeba, że status prawny «ziem inkorporowanych» zbliżony był do autonomii¹.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie w swoich zasobach posiada szereg dokumentów dotyczących wspomnianych województw i sporządzonych w pierwszych dziesięcioleciach po akcie Unii Lubelskiej. Mogą one być ilustracją funkcjonowania języka ruskiego jako języka urzędowego na tych terenach oraz osobliwości działania administracji państwowej. Dla niniejszej publikacji wybrano dokumenty wystawione na terenie województw braclawskiego i wołyńskiego, ale także w Lublinie, pochodzące z przełomu XVI i XVII w. i tematycznie związane z bohaterką publikacji, która swoją biografią łączy te tereny.

O Rainie Gniewoszównie Strzyżewskiej² dotychczasowa historiografia odnotowuje stosunkowo mało. Adam Boniecki, w wydanym w 1904 r. VII tomie *Herbarza polskiego*, zostawił o niej następującą notatkę: „Iwan zmarł przed 1600 r., pozostawiwszy z żony, Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej, córkę Maruszę, pod opieką stryja Fedora, zmarłą młodo przed 1616 rokiem”³. Zainteresowanie historiografii ukraińskiej dziejami szlachty i możliwych na terenach ruskich Wielkiego Księstwa Litewskiego, a później Rzeczypospolitej Obojga Narodów zapoczątkowane na początku lat 90. XX w. przez Natalię Jakowenko, zaowocowało odnotowaniem Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej w szeregu publikacji. Informacja zawarta w nich jednakże opierała się wyłącznie na zachowanym w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym w Kijowie testamentie z 1605 r., w którym poleciła siebie pochować w monasterze w Czerńczycach pod Łuckiem⁴.

Na dzień dzisiejszy wiadomo, iż Raina Gniewoszówna Strzyżewska była córką Gniewosza Dmitrowicza Strzyżewskiego – wojskiego⁵ winnickiego w latach

¹ H. Litwin, *Od Unii Lubelskiej do III rozbioru Rzeczypospolitej. Rzeczpospolita – Ukraina. Szkic wydarzeń politycznych*, w: *Między sobą. Szkice historyczne polsko-ukraińskie*, red. T. Chynczewska-Hennel, N. Jakowenko, Lublin 2000, s. 86.

² W tekście zapis imienia i nazwiska został przyjęty według literatury. W dokumentach spotyka się nieco odmienne napisania: Райна Гневошовна Стрыжеўскага / Райна Стрыжовскага / Райна Стрыжевского / Рейна Стрыжовскага / Райна Гневошовна Стрыжовского / Рейна Страдовскага, co jest typowe dla tej epoki.

³ A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 7: Grabowscy – Hulkiewiczowie, Warszawa 1904, s. 400.

⁴ M. Dovbišenko, *Volins'ka šlahta u religijnih ruhah (kinec' XVI – persa polovina XVII st.)*, Kiiv 2008, s. 599; S. Gorin, *Zapoviti ak džerelo doslidženná istorii monastiriv Volini XVI – peršoï polovini XVII st.*, w: *Naukovî zapiski. Zbîrnik prac' molodih včeniŭ ta aspirantiv*, t. 19, č. 1, Kiiv 2009, s. 30; tenże, *Černčic'kij monastir Preobraženná Gospodn'ogo (do seredini XVII storiccá)*, w: *Minule i súčasne Volini ta Polissá: Luc'k v istorii Volini ta Ukraïni. Naukovij zbîrnik. Vip. 35*, Luc'k 2010, s. 112.

⁵ O urzędzie wojskiego: „Gdy szlachta wyruszyła na wojnę z wojewodami, kasztelanami i chorążymi, w opustoszałych województwach i ziemiach przystępował do pełnienia swych obowiązków wojski (tribuns). Spadała wówczas na niego troska o spokój i bezpieczeństwo na podległym mu terenie. Gdy urząd ten powstawał, jak można sądzić, w początkach XIII stulecia, rola wojskiego była o wiele większa. Kiedy bowiem wszyscy urzędnicy ówczesnej administracji wyruszyli w pole, wojski w zasadzie przejmował całe rządy. W wiekach późniejszych pozostawały one już przy staroście, który na wojnę nie chodził. Stąd dzielili się wojscy na większych, zwanych ziemskimi, pilnujących całej ziemi, i mniejszych, nazywanych też grodzkimi lub zamkowymi, którzy mieli w pieczy jeden gród lub zamek. Podział ten utrzymano i później, choć wojscy przy starostach stracili znaczenie,

1574–1609⁶. Miała co najmniej jednego brata – Fedora Gniewoszowicza Strzyżewskiego⁷, oraz dwa razy była zamężna: pierwszym mężem był Iwan Hrehorewicz Hulewicz Poddubiński, drugim – Jakub Stradomski (Stradowski)⁸.

W Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie zachowało się sześć dokumentów, które pozwalają naszkicować biogram Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej w okresie od 1593 do 1605 r. Przeanalizujemy je po kolei.

Już pierwszy dokument, wystawiony 19 III 1593 r., dostarcza dość interesujących informacji. Iwan Hulewicz chorążycz⁹ ziemi wołyńskiej poświadcza w nim, iż pożyczyl od swojej żony Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej szesnaście set kop groszy litewskich oraz dał jej za to w zastaw swoje majątności w województwie wołyńskim¹⁰. Dowiadujemy się na jego podstawie, iż na moment wystawienia dokumentu Iwan Hulewicz i Raina już byli małżeństwem. Być może zostało ono zawarte tuż przed wystawieniem tego dokumentu (lub w tym samym dniu), gdyż dokument jest wystawiony w Winnicy – mieście rodzinnym Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej, zaś z późniejszych dokumentów wiadomo, że wyprowadziła się później za mężem do Łucka. Ponadto, jak można sądzić, inicjatywa sporządzenia tego dokumentu wychodziła ze strony Gniewosza Strzyżewskiego, gdyż świadkami przy jego sporządzeniu byli: sędzia Semen Obodeński, podsędek¹¹ Michał Lasko oraz Iwan Romanowicz Krasnosielski¹². Dwóch pierwszych Panów – Semen Obodeński oraz Michał Lasko, a także jako trzeci, jak można sądzić, ojciec Iwana Krasnosielskiego – Roman Krasnosielski, piętnaście lat wcześniej – w 1578 r., byli świadkami pożyczki Gniewosza Strzyżewskiego, który pod zastaw swoich majątności pożyczyl pieniądze od swojej żony (a matki Rainy) – Heleny Kadyanówny Czaplícówny; i było to także 1600 kop groszy litewskich¹³. Zatem biorąc pod uwagę zbieżność nazwisk niewątpliwym jest, iż były to osoby z otoczenia Gniewosza Strzyżewskiego, zaś ich ranga pozwala przypuszczać, że ich obecność najprawdopodobniej była spowodowana większą uroczystością – najprawdopodobniej ślubem Iwana Hulewicza oraz Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej.

nie mniej zarówno większy jak i mniejszy weszli do hierarchii ziemskiej. Formalnie byli nadal opiekunami pozostałych w domu w czasie wojny. Wybrano więc na ten urząd ludzi dojrzałych, poważnych i cieszących się powszechnym zaufaniem”, zob. Z. Góralski, *Urzędy i godności w dawnej Polsce*, Warszawa 1998, s. 203–204.

⁶ Przodkowie Gniewosza Dmitrowicza Strzyżewskiego otrzymali rodzinny majątek – Strzyżówkę według jego własnego zeznania jeszcze od wielkiego księcia kijowskiego Włodzimierza Olgierdowicza (ok. 1335 – ok. 1398), zaś sam Gniewosz Strzyżewski otrzymał w 1578 r. przywilej od króla Polski Stefana Batorego (1533–1586) na założenie miasta Janowa w majątku Janów, zob. *Dokumenty Braclavs'kogo voëvodstva 1566-1606 rokiv*, upor. M. Krikun, O. Piddubnák, vstúp M. Krikun, L'viv 2008, s. 22, 272–274, 206–208.

⁷ Odnotowany w źródłach w 1598 r., zob. tamże, s. 697–698.

⁸ I. Vorončuk, *Naselennâ Volini v XVI – peršij polovini XVII st.: rodina, domogospodarstvo, demografični činniki*, Kiïv 2012, s. 476. Drugi mąż Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej – Jakub – w różnych dokumentach występuje pod odmiennymi wariantami nazwiska: Stradomski lub Stradowski. Dalej w tekście nazwisko będzie podawane w zależności od wariantu, w którym występuje w przytoczonych dokumentach.

⁹ Chorążycz – syn chorążego.

¹⁰ Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie (dalej: WBP w Lublinie), Dział Zbiorów Specjalnych (dalej: DZZS), rkps sygn. 1202, k. 5–6.

¹¹ Podsędek – pomocnik sędziego, zob. Z. Góralski, *Urzędy...*, s. 192.

¹² WBP w Lublinie, DZZS, rkps sygn. 1202, k. 5v.

¹³ *Dokumenty Braclavs'kogo voëvodstva...*, s. 232–234.

Dokument wprost nie mówi w jakim wieku była Raina Gniewoszówna Strzyżewska w momencie jego wystawienia, zaś rozpiętość w czasie – 15 lat, pomiędzy pożyczaniem pieniędzy od swoich żon przez Gniewosza Strzyżewskiego oraz Iwana Hulewicza pozwala na pewne, jak sądzę, uzasadnione wnioski. Jak wiemy wówczas na tych terenach optymalnym wiekiem dla wydania córki za mąż był uznawany wiek 13-15 lat¹⁴. Na tej podstawie można przypuszczać, iż Raina Gniewoszówna Strzyżewska wychodząc za mąż mogła mieć ok. 15 lat. Wspomniana zaś 15-letnia rozpiętość pomiędzy 1578 oraz 1593 r. może być dodatkowym argumentem na korzyść tezy, iż ślub Iwana Hulewicza oraz Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej miał miejsce w 1593 r., a zatem jak można przypuszczać narzeczona urodziła się w 1578 r.

Interesującym jest także powód, dla którego Iwan Hulewicz musiał pożyczać od swojej żony pieniądze. Była nim potrzeba oddania długów ojca¹⁵. Jak wiemy po Hrehorym Fedorowiczu Hulewiczu, chorążym¹⁶ wołyńskim, pozostało trzech synów: Fedor, Iwan oraz Hrehory¹⁷. W 1591 r. dokonali oni podziału spuścizny po zmarłym ojcu¹⁸. Iwan Hulewicz wraz z bratem Fedorem otrzymali wspólnie przedmieście Łuckie z kiwerecczyną¹⁹, z monasterem Św. Wasyla²⁰, wieś Bakowce²¹ oraz Czugow²². Ponieważ część tych majątności była zadłużona, to ostateczny podział między braćmi miał nastąpić po wypłaceniu długów, przy czym tylko za Bakowce każdy z nich miał zapłacić po 200 kop groszy litewskich²³.

Na moment wystawienia rozpatrywanego dokumentu (1593 r.) majątek ten już był podzielony pomiędzy braci, zaś Raina Gniewoszówna Strzyżewska otrzymała w zastaw następujące majątności Iwana Hulewicza:

¹⁴ Ī. Vorončuk, *Naseleńná...*, s. 69.

¹⁵ WBP w Lublinie, DZZS, rkps sygn. 1202, k. 5.

¹⁶ O urzędzie chorążego: „Trzecią pozycję wśród urzędników ziemskich w Koronie, a piątą na Litwie zajmował chorąży (vexillifer). Zachował on resztki swych obowiązków posiadanych w czasach piastowskich, stąd tak wysoka pozycja w hierarchii ziemskiej. Każda ziemia dbała o to, by mieć swego chorążego. Województwa łęczyckie i sieradzkie posiadały ich dwóch, zwanych większym i mniejszym, a województwo sandomierskie nazywało swego wielkim, choć określenia tego powinni używać tylko chorążowie na dworze królewskim. Te resztki obowiązków chorążych ziemskich ograniczały się do występowania z chorągwiami ich województwa, ziemi lub powiatu w dwóch wypadkach: w czasie pogrzebów królewskich lub w czasie wojny, towarzyszyli wtedy pospolitemu ruszeniu”, zob. Z. Góralski, *Urzędy...*, s. 202–203.

¹⁷ A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 7, s. 400.

¹⁸ WBP w Lublinie, DZZS, rkps sygn. 1202, k. 11–11a. Z ksiąg grodzkich Łuckich wiadomo, iż Hrehory Fedorowicz Hulewicz zmarł 10 III 1591 r., zob. *Urzędnicy wołyńscy XIV–XVIII wieku: spisy*, opr. M. Wolski, Kórnik 2007, s. 128.

¹⁹ Kiwerecczynna – teren położony między Łuckiem a wsią Kiwerce (obecnie wieś Pryłućke, obw. wołyński, Ukraina), położoną na północny wschód od Łucka.

²⁰ O monasterze Św. Wasyla w Łucku zob. szerzej: P. Tronevič, M. Hil'ko, B. Sajčuk, *Vračenì hristiàn's'ki hrami Luc'ka*, Luc'k 2001, s. 29, 42–43; S. Gorin, *Monastiri volins'kih mist u XVI – peršij polovini XVII st.: aspekti čiselnosti*, w: *Studii i materialy z istorii Volini. 2009*, red. V. Sobčuk, Kremeneč' 2009, s. 9; A. Baran, *Dokument księcia Ilii (Eliasa) Konstantynowicza Ostrogskiego z 1531 r. (ze zbiorów Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie)*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 60, 2017, s. 73–74.

²¹ Wieś Bakowce (obw. wołyński, Ukraina) położona na południe od Łucka.

²² Miejscowość niezidentyfikowana.

²³ WBP w Lublinie, DZZS, rkps sygn. 1202, k. 12.

„(...) имѣѣта свои Ѹ воевоѣстве вольтѣскоѣ лежачие, никоѣмѣ ни в чоѣ непеѣные а ни в сумѣ пнѣзеѣ не заведенные вѣ браѣти моѣ срожоное выделенные, веѣнымѣ правоѣ, тоѣстѣ переѣместѣе луцѣкое, зѣ дворомѣ иѣ чаѣстю кивереѣкою, и поѣгаѣцѣкою, и полямиѣ трѣшовскими, и зѣ манастѣроѣмѣ свѣатого васиѣта зѣ сѣножаѣми за цеѣрковью (г)оѣрминѣскою с коѣпчѣмою зѣ ставы иѣ ставищами, зѣ млыны иѣ вымеѣтѣками и зѣ оѣсиѣмиѣ тыѣхѣ имена пожитѣки малыми и великими, такиѣ же коѣвекѣ и ѣмеѣемѣ названы тепѣрѣ еѣсть и на потоѣ будѣтѣ”²⁴.

Dość imponujący wykaz majątności – pokazuje to, jak rozległe tereny w okolicy Łucka były w posiadaniu tej gałęzi Hulewiczów oraz jej skuteczność w przejmowaniu posiadłości ziemskich innych rodzin oraz ziem cerkiewnych²⁵.

Drugi dokument już jest wystawiony w Łucku, 17 VI 1599 r. Jest to wypis z ksiąg ziemskich powiatu łuckiego wpisanego na rokach sądowych²⁶ oświadczenia woźnego generała²⁷ województwa wołyńskiego Iwana Pokoszczewskiego o wprowadzenie Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej w posiadanie znajdującego się na przedmieściu łuckim majątku jej zmarłego męża Iwana Hulewicza²⁸. Dokument ten pozwala ustalić datę śmierci Iwana Hulewicza na *ante quem* 17 VI 1599 r. oraz daje przykład procedury wprowadzenia nowego właściciela w dziedziczone majątności. Dowiadujemy się bowiem, iż woźny generał na polecenie urzędu razem z dwoma

²⁴ „(...) majątki swoje w województwie wołyńskim leżące, nikomu w niczym niepełne, ani na żadną sumę pieniędzy nie założone, od braci moich rodzonych wydzielone wiecznym prawem, to jest przedmieście łuckie z dworem i z częścią kiwereką i podhajecką, i półmi truszowskimi, i z monasterem Św. Wasyla, z sianożęciami, z cerkwią (h)ormińską z karczmą, ze stawami i stawiszczami, z młynami i wymiełkami, i ze wszystkimi tego majątku pożytkami małymi i wielkimi, jakkolwiek mają nazwę obecnie i będą mieć w przyszłości”, zob. WBP w Lublinie, DZZS, rkps sygn. 1202, k. 5.

²⁵ Tak monaster Św. Wasyla został nadany „w podawanie” Hrehorowi Hulewiczowi (ojcowi Iwana Hulewicza) w 1568 r. przez króla Zygmunta II Augusta (WBP w Lublinie, DZZS, rkps sygn. 1206, k. 1–3; rkps sygn. 1197, s. 43–46). Z kolei pola truszowskie to najprawdopodobniej ziemie, które były nadane w 1500 r. byłemu (już wówczas) wójtowi łuckiemu Truszowi przez wielkiego księcia litewskiego i ruskiego etc. Aleksandra Jagiellończyka (WBP w Lublinie, DZZS, rkps sygn. 1205, k. 1–2. Opubl.: A. Baran, *Dokumenty króla Aleksandra Jagiellończyka dotyczące miasta Łucka w zbiorach Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 61, 2018, s. 102–106, 109–110).

²⁶ Sesja sądu ziemskiego, odbywająca się w określonych terminach: *Slovár' drevnâgo aktovago âzyka Šĕvero-Zapadnago kraâ i Carstva Pol'skago*, sost. N. Gorbačevskim", Vil'na 1874, s. 317.

²⁷ O urzędzie woźnego generała: „W żadnym sądzie nie brakowało natomiast woźnego, która to godność była wcale ważna; woźny oznaczał bowiem «pośła prawa». Splendoru dodawała mu nazwa łacińska – ministerialis. Woźni wojewódzcy i trybunalscy dodawali do tego «Regni generalis». (...) Ta długa nazwa bywała skracana, a jednocześnie polonizowana. Woźnych wyższych instancji nazywano generałami (...). Do 1347 roku mianować woźnych miał prawo tylko król. Kazimierz Wielki przekazał to uprawnienie wojewodom, a od nich w XVI wieku przejęły je sejmiki. Odtąd królowi pozostawało potwierdzenie wyboru. Woźny otrzymywał akt nominacji z kancelarii królewskiej. (...) Urząd woźnego sięgał czasów piastowskich. Jego nazwa pojawia się w XIII stuleciu, a wywodzi się od słowa «wozić». Oznaczała bowiem człowieka przewożącego dokumenty i akta. [...] Jego główne zadanie polegało bowiem na doręczaniu pozwów sądowych”, zob. Z. Góralski, *Urzędy...*, s. 224–227.

²⁸ WBP w Lublinie, DZZS, rkps sygn. 1202, k. 12.

innymi szlacheccami na żądanie samej Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej, w oparciu o zapisy listu zastawnego (pierwszy dokument) i jego wpisów do różnych akt, dokonali obchodu majątności zmarłego Iwana Hulewicza oraz formalnie wprowadzili Rainę Gniewoszównę Strzyżewską w ich posiadanie:

„(...) и во^всакие тоє має^тности Пожи^тки тако са тыє до^бра сами в себе маю^т ѡвеза^н и в посе^сию тыє добра Пода^н к(о)торого ѡвзозова^нта ни^хто не борони^т И ѡ^вше^м По^дданы^х Помененоє має^тности звола^вши ны^м Послуше^нство наказал^ь”²⁹.

Trzeci dokument, wystawiony w Łucku, 7 VIII 1601 r. jest wypisem z ksiąg grodzkich zamku łuckiego oświadczenia woźnego generała województwa wołyńskiego Fedora Swiridowskiego o wprowadzenie Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej w posiadanie dworu i sioła, znajdujących się na przedmieściu łuckim, z arendy których zrezygnował Żyd Icchak Szolomowicz³⁰. Dowiadujemy się z niego, iż na prośbę Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej woźny generał razem z dwoma szlacheccami przybył do dworu i wsi na łuckim przedmieściu i dokonał aktu wprowadzenia jej w posiadanie tej majątności. Stało się tak na skutek tego, iż arendujący tę majątność Żyd Icchak Szolomowicz po uprzednim porozumieniu się z Rainą Gniewoszówną Strzyżewską zrezygnował z dalszego arendowania tej majątności. Jest to dość ważna informacja, ponieważ umowa arendy została zawarta jeszcze przed śmiercią Iwana Hulewicza i miała trwać 5 lat. Dokument informuje, iż Icchak Szolomowicz zrezygnował z arendy 3 lata przed jej ukończeniem, tj. została ona zawarta w 1599 r. Biorąc pod uwagę, iż Iwan Hulewicz już nie żył przed 17 VI 1599 r., to jego śmierć można odnosić do pierwszej połowy 1599 r., a zatem Raina Gniewoszówna Strzyżewska została wdową w wieku ok. 21 lat (przyjmując, że urodziła się ok. 1578 r.).

Czwarty dokument także jest wystawiony w Łucku, 14 VI 1605 r. Jest to wypis z ksiąg grodzkich zamku łuckiego skargi Fedora Hulewicza na Jakuba Stradowskiego, iż zmusił swoją małżonkę Rainę Gniewoszównę Strzyżewską (byłą małżonkę jego nieżyjącego brata Iwana Hulewicza) do przepisania mu części majątności³¹. Dokument ten informuje o ważnych zmianach, które zaszły w życiu Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej. Przede wszystkim dowiadujemy się, iż z małżeństwa z Iwanem Hulewiczem Raina Gniewoszówna Strzyżewska miała córkę – Maruszę Hulewiczównę. Wysłała po raz drugi za mąż – za Jakuba Stradowskiego – jak można sądzić między 1601 a 1605 r.³² (tj. w wieku ok. 23–27 lat). Małżeństwo to nie układało się dobrze. Jak wynika z relacji Fedora Hulewicza Jakub Stradowski okrutnie obchodził się ze swoją małżonką, bił ją, domagając się, aby ta przepisała na niego swoje majątności, na co nie otrzymał zgody. Nie zaprzestając „(...) долъго еє мо^в довалъ, же еє на встато^к и з^доро^вта по^збавиль”³³.

²⁹ „(...) i we wszystkie te majątności, pożytki, które te dobra w sobie mają uwiązałem i w posesję dobra te podałem. Którego uwiązania nikt nie bronił i owszem poddanych wymienionej majątności zwoławszy onym posłuszeństwo rozkazałem”, zob. WBP w Lublinie, DZZS, rkps sygn. 1202, k. 12.

³⁰ Tamże, k. 14.

³¹ Tamże, k. 17.

³² W 1601 r. (jak widać z poprzedniego dokumentu) jeszcze jest wdową, a w 1605 r. ma już drugiego męża.

³³ „(...) długo ją mordował, że ją na koniec i zdrowia pozbawił”, WBP w Lublinie, DZZS, rkps sygn. 1202, k. 17.

Jak można sądzić, Jakubowi Stradowskiemu nie tylko udało się zmusić swoją małżonkę do przepisania na niego swoich majątności, ale i faktycznie wejść w ich posiadanie. Tak bowiem wykonujący w 1607 r. opis majątności należących do cerkwi łuckich oraz inwentarz majątku unickiego biskupstwa łuckiego komornik królewski Łukasz Isajkowski zapisał, iż w posiadaniu ziemi przynależnej do monasteru Św. Wasyla (będącego już wtedy w ruinie) był na ów czas p. Stradomski³⁴.

Dokument piąty jest wystawiony w Lublinie 15 VI 1605 r. i jest to notarialnie poświadczona kopia dokumentu (vidimus), wykonana z wpisu (z dnia 22 VII 1593) do ksiąg trybunalskich województwa wołyńskiego Trybunału Koronnego w Lublinie, wypisu z ksiąg grodzkich braclawskich o pożyczycie przez Iwana Hulewicza chorążycza ziemi wołyńskiej od swojej żony Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej szesnastu set kop groszy litewskich oraz danie jej w zastaw za to swoich majątności w województwie wołyńskim³⁵. Został on wydany na wniosek Jakuba Stradowskiego i pod względem treści jest to kopia pierwszego z opisywanych dokumentów. Jak można sądzić mógł on być mu potrzebny dla legitymizacji swego korzystania z wołyńskich majątków Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej.

Ten dokument jest ważny dla nas jeszcze z innego powodu. Jak wynika z jego treści wpis do ksiąg trybunalskich został wykonany 22 VII 1593 r., tj. po 5 miesiącach od momentu sporządzenia pierwszego dokumentu (19 III 1593 r., a 22 VII 1593 r.). Można przypuszczać, że już wtedy Raina Gniewoszówna Strzyżewska przebywała w Łucku, a zatem do jej przeprowadzki do posiadłości męża (Iwana Hulewicza) doszło właśnie w tym okresie.

Dokument ten jest także ciekawy jak świadectwo zmian, które zaszły po Unii Lubelskiej 1569 r. w systemie prawnym na ziemiach ruskich Rzeczypospolitej. Przypomnijmy, iż na mocy konstytucji uchwalonej 3 III 1578 r. na sejmie w Warszawie została powołana nowa instytucja – Trybunał Koronny³⁶. Dla części ziem ruskich Korony Polskiej (tych, które weszły w jej skład na skutek unii) – województw wołyńskiego, braclawskiego i kijowskiego utworzono odrębny Trybunał z siedzibą w Łucku³⁷. Został on zlikwidowany w latach 1589–1590, a wspomniane województwa zostały poddane władzy Trybunału Koronnego³⁸. Omawiany dokument pochodzi z okresu tuż po dokonanych zmianach i pokazuje ówczesną praktykę kancelaryjną na tych terenach³⁹.

Ostatni szósty dokument z tej kolekcji jest być może najciekawszy. Wystawiony w Winnicy, 10 VII 1605 r. jest spisem rzeczy ruchomych zostawionych przez Reinę Stradowską (Rainę Gniewoszównę Strzyżewską) po wyjeździe z Wołynia⁴⁰. Jak wynika z dokumentu na moment jego wystawienia przebywała ona w domu rodzinnym (domu ojca) w Winnicy. Świadcami byli Iwan Kocubaj Jakoszyński oraz woźni generałowie województw kijowskiego, wołyńskiego oraz braclawskiego – Jan Budny, Andrzej Trębicki i Mikołaj Jaślikowski. Sam dokument został sporządzony

³⁴ I. Kamanin", *Sostoânie cerkvej. Lucka i imënj Luckoj episkopii v" 1607 godu, w: Sbornik" statej i materialov" po istorii Ŭgo-Zapadnoj Rossii izdavaemyj Kievskoj Kommissiej dlâ razbora drevnih" aktov"*, vyp. 2, Kiev" 1916, s. 33.

³⁵ WBP w Lublinie, DZZS, rkps sygn. 1202, k. 7–10.

³⁶ H. Rutkowski, *Trybunał Koronny (1578–1794)*, „Palestra”, 1978, nr 10 (250), s. 4–18.

³⁷ Tamże, s. 6–7.

³⁸ Tamże, s. 7.

³⁹ Dokument został wystawiony w Lublinie w języku ruskim i uwierzytelniony pieczęcią ziemską powiatu włodzimierskiego wzorca 1589 r.

⁴⁰ WBP w Lublinie, DZZS, rkps sygn. 1201, k. 1.

na jednej stronie złożonej w pół kartki papieru czerpanego o wymiarach 38,7×25,8 cm i zawiera 35 wierszy. Spisany jest własnoręcznie przez Rainę Gniewoszównę Strzyżewską, o czym ona pisze w samym dokumencie: „А то рѣ’є’стръ списа^вшы а’ рѣи’ на стра^{лов}скаа”⁴¹.

Rzeczy zawarte w tym spisie można podzielić na cztery grupy: odzież, naczynia, posłania oraz zwierzęta:

„лѣтникъ Атласовыи брѣнагны” – letnik (suknia letnia kobieca)⁴² z atlasu w kolorze brunatnym;

„лѣтни^к Атласовыи голѣбыи з Брамами Бра^м (Ө)” – letnik z atlasu w kolorze błękitnym z dziewięcioma bramami⁴³;

„шопчыкъ чорныи вдамашки вди” – fartuch czarny z adamaszku⁴⁴;

„А до того шопчыка Казима^к та(б)инова шара” – kaftanik szary z kitajki⁴⁵;

„Плащыкъ чарного Аксамиту рыто^(т) кунами по^шыты” – płaszcz z aksamitu rytego w kolorze czarnym, podszyty futrem z kun;

„гамара Кгрѣбринова з(ж)абками” – gamara z grubrynu z żabotkami⁴⁶;

„шѣбка до^бгаа чорного Аксамиту рытого Кѣнами По^шита” – szuba długa z aksamitu rytego w kolorze czarnym, podszyta futrem z kun;

„чарѣ^к велики^х сребрны^х двѣ” – dwie wielkie srebrne czarki;

„ложокъ сребрны^х тузинъ” – tuzin srebrnych łyżek;

„цина тоѣ^{ст} мисы и талѣры” – суну, tj. misy i talerze;

„Котло^в пивны^х в велики^х” – dwa duże kotły piwne;

„А горѣлчаны^х в Котлы” – dwa kotły gorzałczane;

„Бѣлы^х хѣсть та^к вны^х вбрѣсов таваль [...] рѣчниковъ и’ до постѣли належачы^х прѣтира^лль подѣшекъ И перинь скрыня” – chust białych, także obrusów [...], ręczników i do pościeli należących prześcieradeł, poduszek oraz pierzyn skrzynia;

„рогатаго бы^{ла} ѣсего та^к великого та^к те^ж и малого ѣкъ воловыи тоѣ^{ст} пѣа^тдѣса^т ѣсего поголо^ва” – bydła rogatego wszystkiego wielkiego, jak też i małego, czyli wołowych tj. pięćdziesiąt wszystkiego pogłowia;

„Такъ те^ж вецъ, пѣа^тдѣса^т з барано^в” – także owiec pięćdziesiąt z baranów;

„Свини^и велики^х сорокъ бѣ^з малы^х” – świni dużych czterdzieści bez małych;

„Ѧ^тне^т малы^х пѣа^тдѣса^т бѣ^з тро^х” – jagniąt małych pięćdziesiąt bez trzech.

Trudno domniemywać, czy jest to wyczerpująca lista rzeczy ruchomych, które posiadała i nie zdołała zabrać ze sobą Raina Gniewoszówna Strzyżewska

⁴¹ „А ten rejestr spisałam ja Reina Stradowska”, tamże.

⁴² Ł. Gołębiowski, *Ubiory w Polsce od najdawniejszych czasów aż do chwili obecnych, sposobem dykcjonarza ułożone i opisane*, Warszawa 1830, s. 150.

⁴³ „Bram, bramka, brameczka, listwa u szaty, obłoga, falbana haftowana, pasamonowa. Poły szat męskich niemi zdobiono, i modrym obszywano sznurem, świadczy *Budny*; i rozpór sukni obwodzono bramą plecioną w panczerzony wzór, aby się nie rozdzierał. Używały go i kobiety, a boki i dół ubiorów swoich okrężały bramem szerokim, perlami nasadzonym. Na fartuszkach bywało po 10 listewek bramowanych. Przeszedł ten strój i na głowę, zdobiła ją bramka, czyli niewieście czółko; ze złota bywały, nosiły je i dziewice w kształcie wieńców pięknie ustrzępione. Najdawniejsi nasi pisarze o tej części ubiorów mówią”, zob. tamże, s. 103–104.

⁴⁴ „*Szorc, szorstuch*, fartuch”, tamże, s. 198.

⁴⁵ „*Kazyatka*, kaftanik”; „*Tabin*, kitajki gatunek”, tamże, s. 136, 199.

⁴⁶ „*Grubryn* jedwabny turecki, niemiecki”; „*Żabotki*, gorsy, bryze podszyjne u koszuli”, tamże, s. 127, 246.

i co było powodem ich pozostawienia. Można domniemywać, że uznano je za mniej cenne, lub małżonek albo ktoś inny czynił przeszkody w ich wywiezieniu. Ważnym jest jednak to, iż dokument poświadcza piśmienność (zwłaszcza znajomość pisma ruskiego) wśród kobiet pochodzących ze szlachty, a także daje materiał do analizy dla antropologów i kulturoznawców, badających życie codzienne w tym okresie.

W ramach podsumowania można zaproponować następujące streszczenie biogramu Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej. Urodziła się ok. 1578 r. Jej ojcem był wojski winnicki w latach 1574–1609 Gniewosz Dmitrowicz Strzyżewski; matką – Helena Kadyanówna Czaplicówna. W 1593 r. Raina Gniewoszówna Strzyżewska wyszła za mąż za chorążycza ziemi wołyńskiej Iwana Hrehorewicza Hulewicza Poddubińskiego i przeprowadziła się z Winnicy do Łucka. Mąż jednak zmarł w 1599 r. Została zatem wdową w wieku ok. 21 lat. Po raz drugi wyszła za mąż między 1601 a 1605 r. (tj. w wieku ok. 23–27 lat) za Jakuba Stradomskiego (Stradowskiego). Z uwagi na okrucieństwo drugiego męża musiała opuścić Łuck i powrócić do rodzinnej Winnicy. Dalsze losy Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej są nieznane.

*

Dokumenty zostały przygotowane do publikacji z uwzględnieniem rekomendacji „Instrukcji wydawniczej dla średniowiecznych źródeł historycznych”⁴⁷ z uwagami Krzysztofa Pietkiewicza⁴⁸ oraz „Zasad publikacji pamiątek napisanych w języku ukraińskim oraz cerkiewnosłowiańskim redakcji ukraińskiej”⁴⁹, z zastosowaniem opisanej w ostatnim wydawnictwie metody krytyczno-dyplomatycznej z nieznacznymi odstępstwami. Litery nadpisane zostały podane w indeksie górnym (np.: Казма́рка). Zachowano także stare litery cyryliczne (np.: Ѓ, Ґ, Ѡ, ѡ, А) oraz napisanie słów pod tyłkami. W nawiasach okrągłych podano zrekonstruowane lub uzupełnione fragmenty tekstu.

ANEKS 1

1593, marzec 19. Winnica. — Iwan Hulewicz chorążycz ziemi wołyńskiej poświadcza, iż pożyczył od swojej żony Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej szesnaście set kop groszy litewskich oraz dał jej w zastaw za to swoje majątności w województwie wołyńskim.

Oryginał: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, Dział Zbiorów Specjalnych, rkps sygn. 1202, k. 5–6.

Papier czerpany. Wymiary: 32×41,5 cm. Znak wodny – „Topór”, wg J. Siniarskiej-Czaplickiej papier z tym znakiem wodnym był produkowany w latach 1537–1699 (J. Siniarska-Czaplicka, *Filigrany papierni położonych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku*, Wrocław; Warszawa; Kraków 1969, s. 19–20). Stan zachowania – dobry. Atrament jasnobrązowy, czarny. Skoropis. Pismo pisarza wyraziste, nacisk silny. Dokument zawiera cztery pieczętki: Iwa-

⁴⁷ *Instrukcja wydawnicza dla średniowiecznych źródeł historycznych*, oprac. Komisja Historyczna PAŪ i in., Kraków 1925.

⁴⁸ K. Pietkiewicz, *Paleografia ruska*, Warszawa 2015, s. 382–386.

⁴⁹ V. Nimčuk, *Pravila vidannâ pam'âtok, pisanih ukraïns'kou movou ta cerkovnoslov'âns'kou ukraïns'koï redakcii*, Kiïv 1995, č. I. Proekt, s. 18–21.

na Hulewicza, Semena Obodenskiego (sędziego), Michała Lasko (podśędka ziemskiego bractławskiego) oraz Iwana Krasnosielskiego.

[Tekst oryginalu]

[к. 5] Я ива^и григо^реви^и гулеви^и хор^ржи^и зе^мли волы^иско^е вы^знавао и чи^иню та^ино самъ | на себѣ симъ мои^м ли^цтомъ нинешни^м и на пото^м буд^учи^и веци^те людемъ кому | бы то^т потреба была ведати, або читаючи се^с мо^и ли^цт слышати, в ко^ждо^го права | и на всяко^м ме^стцѣ и^ж ку велико^и а пи^ино^и потребе свое^и выплачаючи до^гги^и небо^ж | чика ѡ^тца свое^г пн^а григо^ра гулевича хор^ржого зе^мли волы^иско^е взя^и | и позычи^и е^сми, и^т вла^сными р^уками своими ѡ^тличи^и, сум^л п^нзе^и то е^ст | ше^стна^цеть со^т коп^ь гроше^и литовски^х ѣ ма^тжо^ики^и свое^и ми^ло^и пане^и раины | гневошо^ины стрыжев^ьско^г во^нского вени^нкого, в которо^и то сумы (пн^зе^и) (мѣ) | новано^и въ ше^стна^цети со^т копа^х гроше^и литовски^х застави^и е^сми^и ма^тжо^ице | свое^и мило^и меновано^и име^на свои ѣ воево^дстве волы^иско^м лежачие, нико^м | ни в чо^м непе^нные а ни в сумѣ пн^зе^и не заведенные ѡ^т бра^ти мо^и срожено^е вы | делены^е, ве^ннымъ право^м, то е^ст пере^местъе луц^ько^е, з дворомъ | и^з ча^стю кивере^нкою, и по^тгаец^ькою, и полями^и тр^ушовскими, из манастеро^м | святаго васи^та зъ сеножа^тми, за це^рковью (г)о^рмин^ьскою, с ко^рч^ьмою зъ | ставы и^з ставищами, з млыны и^з выме^нками, и зо^бси^ими^и ты^х имена по | жи^тки малыми и великими, та^ки же ко^лвекъ и^т ме^немъ названы тепе^р | е^сть и на пото^м буд^ут ни^жли е^сли бы зъ та^кое припало^е пригоды хто^ж | ко^лвекъ та^ки^и правомъ, пере^зыса^т на мнѣ сум^л пн^зе^и и в ты^е и^т ме^на менова | ны^е, з декрет^у ѣри^дового ѣвяза^тса, тогда та маю и пови^не^и буд^ут | т^лю сум^л пн^зе^и ше^стна^цет со^т коп^ь гроше^и литовски^х ма^тжо^ице свое^и мило^и | с ты^х менованы^х имен^еи знести, и и^тшы^е всякие име^на мои, которые | тепе^р маю, и на пото^м набуд^у, в то^и сумѣ пн^зе^и по^ст^пи^ти, а се^с мо^и ли^цт | заставны^и доброво^лны^и запи^с буде^т мо^це^и ѣ ко^ждо^го права, та^ко на пере^д | м^стис, и вси^х пожи^тковъ, къ нему належачи^х, а чо^го боже ѣхова^и на мене | чау^с сме^рте^нного, напере^д нижли на ма^тжо^ик^у мою милую, менован^ую, | тогда по животе мои^м дети мои, е^сли ми и^х з нею да^ст богъ, мети, тогда | дети, а е^сли бы^х дете^и з нею не ме^н, тогда бра^та моя рожона^а кре | вные бли^зкие при^татели мои, и ни^хто з обчи^х люде^и не ѡ^тдавши | ма^тжо^ице мое^и мило^и, ты^х ше^стна^цети со^т коп^ь гроше^и литовски^х | не маю^т ты^х имен^еи которые ѡ^т мене ма^тжо^ика моя мила^а в заставе мети | будетъ, ѣ неи ѡ^тниматы и ничи^м са в ты^е и^т ме^на и всякие пожи^тки, ини^и | належачие, вступовати и жа^нное переказы чинити не маю^т, по^д закладе^м | на гдр^та короля его мило^ст ѡ^смасты копами гроше^и литовски^х || [к. 5v] а на ма^тжо^ик^у мою та^ко сторон^л нар^ушон^у др^лги^ими^и ѡ^смасты копами гроше^и | литовски^х, и по^д нагорожи^иемъ шко^д и накладо^б на речи^ие слова ма^тжо^ики^и мое^и | ми^лое, ѡ што в се^и та^ко са, вы^ш поменило, такъ ѡ закла^д та^ко и ѡ шкоды | и наклады во^но буде^т ма^тжо^ице мое^и мило^и меновано^и такового ко^ждо^го, | хто бы то сме^н ѣчинити а ты^е и^т ме^на ѡ^т не^те^т ѡ^тнати, або та^куюко^лвекъ | переказ^л в ты^х име^нахъ и пожы^ткахъ к немъ належачи^х вделати, позво^м | кгро^дскимъ пере^д су^д кгро^дски^и лу^нки^и позвати, а кого позове^т ѡ то, тогда | ко^жды^и таковы^и ма^ет^и и^т пови^не^и буде^т, за пе^ршимъ по^звомъ, та^ко на рок^л | завито^м не зби^тваючи^и ни в чо^м позв^л и року и не вымавляючи^и са жа^нны | ми^и причинами, въ статутѣ литовскомъ и^б ко^нституцыа^х ѡ^т писаны^м, | к^л праву стати, и ма^тжо^ице мое^и мило^и пане^и раи^не, во^всемъ, ведле | позв^л ѣсправедливити, заклады менованы^е королю ѣго мило^сти | такъ те^ж и^т ма^тжо^ице мое^и заклады шкоды и наклады на рече^не сло | ва е^те^т заплатити, а заплативши то все^е та^ко са звы^ш в семъ мои^м | ли^цте^е поменило, пре^д са се^с мо^и заставны^и ли^цт в ко^ждо^го пра-

ва и су | дѣ, мощне вцалѣ дѣржанъ и захова^н бы^{тн} маѣт, и на то ѣсми ма^лжо^нце | моѣ^н ми^ло^н, пане^н раине гневшовне Стрыжевско^т во^нско^т веницко^г, | да^н се^с мо^н доброво^нны^н за^ставны^н ли^ст, С приложи^немъ печат^н и с по^нписомъ | вла^нное рѣки моѣ^н ѣ^т а при томъ были, и сего моего доброво^нного ли^сту, | заставного добре ѣс^т сведоми, а за ѣстною и вчеви^нтою про^нбою мо | ею, и печати свои, къ сему моему доброво^нному за^ставному ли^стѣ при | ложи^{тн} и рѣки хто зъ и^н м^н писати ѣме^н по^нписати рачили и^н м^н пнове а до | бродиеве мои^н ла^скавыѣ в^нбывателе воево^нства бра^славско^н Его мило^ст | па^н семе^н в^нбодѣ^нски^н су^нца, ми^нхало ла^ско по^нсудокъ ври^нники сѣдовыѣ | зе^нские бра^славские а Его м^н па^н ива^н романо^нви^н кра^сносе^нски^н писа^н | ѣ веницы по^н нароже^ню Сна бжего ису^с хры^ста року тисеча па^н со^т дѣвѣ^т | десять третего мца^с ма^нта девятаго на^нца^н днѣ |

Ива^н гѣлеви^н хорѣжи^н зѣ^нли во^нлы^нскоѣ вла^нною рукою |
 ми^нхало ла^ско
 по^нсѣ^нло къ рѣкою
 вла^нною ||

Ива^н кра^сносе^нски^н рука |
 вла^нна |

[Тлумачение]

Ja Iwan Hrehorewicz Hulewicz chorążycz ziemi wołyńskiej wyznaję i czynię jawnie sam na siebie tym listem moim niniejszym i będącym w przyszłości wieczyście ludziom, kto miałby o tym wiedzieć, albo czytając ten mój list usłyszeć w każdym prawie i na każdym miejscu, iż dla wielkiej i pilnej potrzeby swojej wypłacając długi nieboszczyka ojca swego Pana Hrehora Hulewicza chorążego ziemi wołyńskiej wziąłem i pożyczyłem żem i własnymi rękoma swymi odliczyłem sumę pieniędzy to jest szesnaście set kop groszy litewskich od swojej małżonki miłej Pani Rainy Gnievoszówny Strzyżewskiej wojskiego winnickiego [córki – przyp. aut.], na którą to sumę pieniędzy odnotowanej szesnastu stach kopach groszy litewskich zastawiłem żem małżoncu swej miłej wymienionej majątki swoje w województwie wołyńskim leżące, nikomu w niczym niepełne, ani na żadną sumę pieniędzy nie założone, od braci moich rodzonych wydzielone wiecznym prawem, to jest przedmieście łuckie z dworem i z częścią kiwrecką i podhajecką, i półmi truszowskimi, i z monasterem Św. Wasyla, z sianożęciami, z cerkwią (h)ormińską z karczma, ze stawami i stawiszczami, z młynami i wymiełkami, i ze wszystkimi tego majątku pożytkami małymi i wielkimi, jakkolwiek mają nazwę obecnie i będą mieć w przyszłości. Gdyby z jakiej przypadłości ktokolwiek jakim prawem przezyskał na mnie sumę pieniędzy i wszedł w posiadanie tych wymienionych majątności na podstawie dekretu urzędowego, to wówczas ja mam i powinien będę tę sumę pieniędzy szesnaście set kop groszy litewskich małżonce swej miłej z tych posiadłości znieść i inne wszelakie majątności moje, które mam obecnie oraz nabędę w przyszłości w tej sumie pieniędzy zapisać. A ten mój list zastawny dobrowolny zapis będzie ważny w każdym prawie tak na przedmieście, jak i wszystkie pożytki do niego należące. A czego Boże zbaw jeżeli na mnie przyjdzie czas śmiertelny wcześniej niż na moją małżonkę miłą nazwaną, to wtedy po moim żywocie dzieci moje, jeżeli mnie da Bóg z nią mieć, to

wtedy dzieci, a gdyby dzieci z nią nie miał, to wtedy bracia moje rodzone krewne przyjaciele moje bliskie i nikt z obcych ludzi nie oddawszy małżonce mojej miłej tych szesnastu set kop groszy litewskich nie powinien tych majątności, które ode mnie małżonka moja miła w zastaw będzie mieć, od niej zabierać i niczym w te majątności i wszelakie inne pożytki należące wstępować i żadnych utrudnień czynić nie mają, pod zakładem na hospodara króla Jegomość ośmiuset kop groszy litewskich, a na małżonkę moją jako stronę poszkodowaną kolejnymi ośmiustami kop groszy litewskich oraz pod wynagrodzeniem szkód i wydatków na rzeczenie słowa przez małżonkę moją miłą o to, co zostało wyżej wymienione. Tak o zakład, jak o szkody i wydatki wolno będzie małżonce mojej miłej nazwanej tako każdego, kto by śmiał uczynić i te majątności jej zabrać albo jakie inne utrudnienie w tych majątnościach oraz pożytkach do nich należących uczynić, pozwem grodzkim przed sąd grodzki łucki pozwać, a kogo pozwie o to, to wówczas każdy taki ma i powinien będzie za pierwszym pozwem, jako na roku ostatecznym nie zbywając w niczym pozwu i roku, oraz nie wymawiając się żadnymi przyczynami w statucie litewskim i w konstytucjach opisany, przed prawem stanąć i małżonce mojej miłej Pani Rainie we wszystkim według pozwu się usprawiedliwić, zakłady wspomniane na rzecz króla Jegomości, jak też i małżonce mojej zakłady szkody i nakłady na rzeczenie słowa jej zapłacić, a zapłaciwszy to wszystko jak to w niniejszym liście moim wymieniono. Przed siebie niniejszy mój list zastawny w każdym prawie i sądzie mocnie trzymany i przestrzegany ma być. I na to żeśmy małżonce mojej miłej Pani Rainie Gniewoszównie Strzyżewskiego wojskiego winnickiego dałem niniejszy mój dobrowolny list zastawny, z przyłożeniem pieczęci i z podpisem własnej ręki mej. A byli przy tym i tego mojego listu dobrowolnego zastawnego dobrze świadomi są, a za ustną i osobistą prośbą moją i pieczęcie swoje do niniejszego mojego dobrowolnego zastawnego listu przyłożyć i ręce kto z nich pisać umiał podpisać raczyli Ichmoście Panowie a dobrodzieje moje łaskawe obywatele województwa braclawskiego Jegomość Pan Semen Obodeński sędzia, Michał Lasko podsedek urzędnicy sądowi ziemscy braclawscy oraz Jegomość Pan Iwan Romanowicz Krasnosielski. Pisan w Winnicy od narodzenia Syna Bożego Jezusa Chrystusa roku tysiąc pięćset dziewięćdziesiąt trzeciego miesiąca marca dziewiętnastego dnia.
Iwan Hulewicz chorążycz ziemi wołyńskiej ręką własną
Michał Lasko podsedek ręką własną
Iwan Krasnosielski ręką własną

ANEKS 2

1599, czerwiec 17. Łuck. — Wypis z ksiąg ziemskich powiatu łuckiego wpisanego na rokach sądowych oświadczenia woźnego jenerała województwa wołyńskiego Iwana Pokoszczewskiego o wprowadzenie Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej w posiadanie znajdującego się na przedmieściu łuckim majątku jej zmarłego męża Iwana Hulewicza.

Oryginał: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, Dział Zbiorów Specjalnych, rkps sygn. 1202, k. 12.
Papier czerpany. Wymiary: 33,7×21,1 cm. Brak znaku wodnego. Stan zachowania – dobry. Atrament czarny. Skoropis. Pismo pisarza wyraziste, nacisk silny. Dokument zawiera dwie pieczętki: Fedora Czaplicza Szpanowskiego (sędziego) oraz Iwana Chreśnickiego (podsędka).

[Tekst oryginalu]

[к. 12] Выпӣс с кнӣг спра̄в с̄дových | з̄е̄мскӣх з̄ роко̄в̄ пове̄ту л̄уцко̄го | Лѣ̄т Б̄жого нароже̄на тисеча пе̄тсо̄т девѣ̄деса̄т | девѣ̄того мѣ̄са июня сѣмого на̄ца̄т д̄ня | НА рока̄ с̄дových з̄е̄мскӣх л̄уцкӣх в̄т д̄ня св̄тоє тро̄(м)цы рӣмского свѣта Припалы̄х | И с̄до̄в̄не в̄т правоватӣ зачаты̄х пере̄д нами тоє̄ст̄ ѳе̄доро̄м чапличом̄ шпано̄вскӣм | сӯл̄єю А ивано̄м хре̄с̄нӣчкӣм по̄л̄сӯл̄ко̄м в̄ра̄дникамӣ с̄дowymī з̄е̄мскимӣ лӯцкӣ | ми Постановӣв̄шисѣ̄ ѿчевисто̄ во̄з̄ны̄ӣ е̄нера̄л̄ воево̄дства̄ волы̄нского̄ шл̄ахѣ̄т | ны̄ӣ Ива̄н̄ по̄коше̄вскӣм̄ к̄л̄ записова̄н̄ю до̄ кнӣг̄ з̄е̄мскӣх лӯцкӣх̄ со̄зна̄л̄ тымӣ словы̄ | ӣж̄ за̄ прида̄н̄е̄м̄ (твоим̄) в̄радovȳм̄ маю̄чӣ прӣ себе̄ шл̄ах̄тӯ п̄на̄ сѣмена̄ бра̄ко̄вского̄ | а̄ п̄на̄ севѣрина̄ то̄стаковича̄ за̄ жада̄н̄ем̄ е̄е̄ мл̄стӣ п̄нѣ̄е̄ раины̄ г̄нево̄ | шо̄в̄ны̄ стрыжо̄вско̄го̄ во̄нского̄ венӣцко̄го̄ ма̄л̄жо̄в̄кӣ зо̄ш̄лого̄ П̄на̄ Ивана̄ григо̄рѣ̄вӣ | ча̄ г̄л̄евича̄ хор̄л̄жича̄ з̄е̄м̄лӣ волы̄нского̄ посполӯ с̄ поменено̄ю̄ шл̄ах̄то̄ю̄ д̄ня̄ | с̄егоднѣ̄ш̄него̄ з̄ышо̄л̄ е̄смӣ бы̄л̄ на̄ пере̄д̄ме̄стѣ̄ лӯцкоє̄ до̄ двора̄ дедӣно̄го̄ небо̄жчӣ | ка̄ Поменено̄го̄ П̄на̄ Ивана̄ г̄л̄евича̄ которое̄ Пере̄д̄ме̄стѣ̄ Поменены̄ П̄нѣ̄ г̄л̄ | левӣӣ Посполӯ с̄ ты̄м̄ же̄ дворо̄м̄ ӣ ш̄ ча̄ст̄ю̄ кивере̄цко̄ю̄ ӣ по̄гає̄цко̄ю̄ ӣ полямӣ трӯ | шо̄в̄скимӣ ӣ манастиро̄м̄ св̄того̄ васӣла̄ ӣз̄ сыножа̄мӣ за̄ це̄р̄ко̄в̄ю̄ в̄р̄мӣнско̄ю̄ с̄ ко̄п̄ | чмо̄ю̄ ставамӣ млы̄намӣ ӣ зо̄в̄симӣ Пожӣт̄камӣ в̄ с̄в̄мӣ ше̄ст̄на̄цатӣ | со̄т̄ ко̄п̄ лито̄вское̄ лӣч̄бы̄ Поменено̄ ма̄л̄жо̄в̄це̄ свое̄(и)̄ ѳро̄жоню̄ раине̄ стрыжо̄в̄ | ско̄п̄ листо̄м̄ записом̄ По̄л̄лӯт̄ Права̄ Пос̄политого̄ спра̄влены̄м̄ ӣ до̄ кнӣг̄ к̄рго̄л̄ | скӣх̄ бра̄сла̄вскӣх̄ со̄знаны̄м̄ а̄ пото̄м̄ до̄ кнӣг̄ трибӯна̄л̄скӣх̄ Перенесены̄м̄ | за̄вѣ̄л̄ ӣ за̄ставӣл̄ бы̄л̄ ӣ в̄ которы̄(и)̄ д̄ворѣ̄ де̄р̄жа̄ [tekst uszkodzony] за̄ ты̄м̄ записом̄ | поменена̄ та̄ П̄нӣ ра̄ина̄ стрыжо̄вска̄я̄ за̄ живота̄ ма̄л̄жо̄в̄ка̄ свое̄го̄ | была̄ ӣ в̄ны̄х̄ спо̄ко̄не̄ вживала̄ јако̄ то̄ за̄пӣс̄ тоє̄ все̄ шире̄ӣ в̄ себе̄ | в̄мо̄в̄ляє̄т̄ По̄л̄лӯт̄ того̄ записѣ̄ в̄ тыє̄ до̄бра̄ Пере̄д̄ме̄стѣ̄ лӯцкоє̄ дво̄р̄ (и)̄ ро̄д̄е̄ | манастир̄ с̄еножатӣ ко̄р̄чмӯ ста̄в̄ млы̄ны̄ ӣ во̄в̄сѣакіє̄ тоє̄ має̄т̄ностӣ | Пожӣт̄кӣ јако̄ сѣ̄ тыє̄ до̄бра̄ самӣ в̄ себе̄ маю̄т̄ ѳвѣза̄л̄ ӣ в̄ посе̄сию̄ тыє̄ | добра̄ Пода̄л̄ к̄(о)торого̄ ѳвѣзова̄на̄ нӣх̄то̄ не̄ боронӣл̄ Ӣ в̄ш̄е̄м̄ По̄л̄даны̄х̄ | Поменено̄е̄ має̄т̄ностӣ з̄вола̄вшӣ в̄ны̄м̄ Послуше̄н̄ство̄ наказал̄ | А̄ та̄к̄ мы̄ сӯл̄ тоє̄ в̄чевистое̄ со̄зна̄н̄е̄ во̄з̄ного̄ до̄ кнӣг̄ з̄е̄мскӣх̄ лӯцкӣх̄ за̄пӣ | сатӣ ка̄залӣ (и)̄ сѣ̄ выпӣс̄ с̄ кнӣг̄ По̄л̄ печа̄т̄мӣ н̄ш̄имӣ е̄ӣ мл̄стӣ п̄нѣ̄ӣ ӣва̄ | ново̄ г̄л̄евич(ово̄) раине̄ стрыжо̄вского̄ выда̄н̄ е̄ст̄ Писа̄н̄ ѳ̄ л̄уцкѣ̄ |

Миха̄ло̄ г̄л̄евич̄ во̄ |
 ютӣнскӣм̄ Писа̄н̄ з̄е̄м̄ лӯцк̄ [podpis nieczytelny] |
 Корыкгова̄н̄ [...] [podpis nieczytelny] ||

[Tłumaczenie]

Wypis z ksiąg spraw sądowych ziemskich z roków powiatu łuckiego. Lata Bożego narodzenia tysiąc pięćset dziewięćdziesiąt dziewiątego miesiąca czerwca siedemnastego dnia. Na rokach sądowych ziemskich łuckich od dnia Św. Trójcy święta rzymskiego przypadłych oraz sądownie odprawować zaczętych przed nami tj. Fedorem Czapliczem Szpanowskim sędzią, a Iwanem Chrześcickim podsędkiem urzędnikami sądowymi ziemskimi łuckimi stanawszy osobiście woźny jenerał województwa wołyńskiego szlachetny Iwan Pokoszczewski do zapisania do ksiąg ziemskich łuckich zeznał tymi słowami, iż za poleceniem (z) urzędu mając przy sobie szlachtę Pana Semena Bratkowskiego, a Pana Seweryna Tołstiakowicza na żądanie Jejmości Pani Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej wojskiego winnickiego, małżonki zmarłego Pana Iwana Hrehorewicza Hulewicza chorążycza ziemi wołyńskiej razem ze wspomnianą szlachtą dnia dzisiejszego wyszedłem zem był na przedmieście łuckie do dworu dziedzicznego nieboszczyka wspomnianego Pana Iwana Hulewicza, które przedmieście wspomniany Pan Hulewicz razem z tymże dworem i z częścią kiwereką i podhajecką oraz polami truszowskimi oraz monasterem Św. Wasyla i z sianożęciami za cerkwią ormińską z karczmą, młynami i ze wszystkimi pożytkami w sumie szesnastu set kop liczby litewskiej wspomnianej małżonce urodzonej Rainie Strzyżewskiej listem zapisem według prawa pospolitego wykonanym oraz do ksiąg grodzkich braclawskich wyznanym a potem do ksiąg trybunalskich przeniesiony doprowadził i założył był i w który dwór dzierzył [...] za tym zapisem wspomniana Pani Raina Strzyżowska za żywota małżonka swego było oraz z tych (majątności) spokojnie korzystała jak ten zapis szerzej w sobie omawia. Według tego zapisu w te dobra przedmieście łuckie, dwór (i role), monaster, sianożęcie, karczmę, staw, młyny i we wszystkie te majątności, pożytki, które te dobra w sobie mają uwiązałem i w posesję dobra te podałem. Którego uwiązania nikt nie bronił i owszem poddanych wymienionej majątności zwoławszy onym posłuszeństwo rozkazałem. A tak my sąd tę osobiste zeznanie woźnego do ksiąg ziemskich łuckich zapisać kazaliśmy i wypis niniejszy z ksiąg pod pieczęciami naszymi Jejmości Pani Iwanowej Hulewiczowej Rainie Strzyżewskiej jest wydany. Pisany w Łucku, Michał Hulewicz wo[...] pisarz ziemski łucki Korygował [...]

ANEKS 3

1601, sierpień 7. Łuck. — Wypis z ksiąg grodzkich zamku łuckiego oświadczenia woźnego jenerała województwa wołyńskiego Fedora Swiridowskiego o wprowadzenie Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej w posiadanie dworu i siola, znajdujących się na przedmieściu łuckim, z arendy których zrezygnował Żyd Icchak Szolomowicz.

Oryginał: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, Dział Zbiorów Specjalnych, rkps sygn. 1202, k. 14. Papier czerpany. Wymiary: 32,5×20,2 cm. Znak wodny – „Lewart”, wg J. Siniarskiej-Czaplickiej papier z tym znakiem wodnym był produkowany w latach 1570–1640 w papierniach w Kocku i Lublinie (J. Siniarska-Czaplicka, *Filigryny papierni położonych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku*, Wrocław 1969, s. 12–13). Stan zachowania – dobry. Atrament czarny/ciemnobrazowy. Skoropis. Pismo pisarza wyraźne, nacisk silny. Dokument zawiera pieczętkę grodzką łucką. Brak informacji o pisarzu.

zeznał tymi słowami, iż roku teraz bieżącego tysiąc sześćset pierwszego miesiąca sierpnia siódmego dnia był na sprawie i potrzebie Jejmości Pani Iwanowej Hulewiczowej Pani Rainy Strzyżewskiego w dworze i we wsi Jejmości na przedmieściu łuckim. Tamże przede mną woźnym i szlachtą na ten czas przy mnie będącą Panem Lenartem Walickim oraz Panem Sebastianem Jankowskim Ichhak Szolomowicz Żyd łucki dwór ten i sioło z ludźmi ze wszystkimi pożytkami i przynależnościami doń należącymi, co od zmarłego Pana Iwana Hulewicza chorążycza ziemi wołyńskiej i od małżonki Jegomości nazwanej arendą do lat pięciu według arendy Ichmości dzierżał miał by teraz za pewnym postanowieniem i uiszczeniem i zadośćuczynieniem mu od Pani Hulewiczowej i niedotrzymując trzech lat arendy sam dobrowolnie dzierżania swego odstąpił, w moc i w dzierżanie i używanie Jejmości Pani Hulewiczowej jako własność Jejmości podał i postąpił, za którym dobrowolnym podaniem i postępkim tego Żyda nazwanego ja woźny przy tej nazwanej szlachcie ten dwór i sioło przedmieście łuckie we młyn, we staw, w pola, w ludzie, grunty i we wszystkie pożytki i przynależności do tego dworu i sioła od dawna należące Jejmość Pani Iwanową Hulewiczową Rainę Strzyżewskiego uwiezałem w moc i dzierżenie i używanie Jejmości podałem i postąpiłem. Żeśmy owe oczewiste zeznanie woźnego do ksiąg grodzkich łuckich zapisać żeśmy kazali z których i ten wypis pod pieczęcią grodzką łucką jest wydany, pisany w Łucku.

ANEKS 4

1605, czerwiec 14. Łuck. — Wypis z ksiąg grodzkich zamku łuckiego skargi Fedora Hulewicza na Jakuba Stradowskiego, iż zmusił swoją małżonkę Rainę Gniewoszównę Strzyżewską (byłą małżonkę jego nieżyjącego brata Iwana Hulewicza) o przepisanie mu części majątności.

Oryginał: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, Dział Zbiorów Specjalnych, rkps sygn. 1202, k. 17.

Papier czerpany. Wymiary: 33×21,1 cm. Znak wodny – „Topór”, wg J. Siniarskiej-Czaplickiej papier z tym znakiem wodnym był produkowany w latach 1537–1699 w papierni w Tęczynku lub Krzeszowicach pod Krakowem (J. Siniarska-Czaplicka, *Filigrany papierni położonych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku*, Wrocław 1969, s. 19–20); wizerunek znaku wodnego jest podobny do zamieszczonego w tymże albumie pod nr 1104, który jest datowany na 1604 r. (J. Siniarska-Czaplicka, *Filigrany...*, s. 37, tabl. CCI, nr 1104). Stan zachowania – dobry. Atrament czarny. Skoropis. Pismo pisarza wyraziste, nacisk silny. Dokument zawiera pieczętatkę grodzką łucką. Brak informacji o pisarzu.

[Tekst oryginału]

[k. 17] Выпӣс с кнӣ крго^аскӣх | за^мкѣ гдѣрско^г лу^цкого: | Лѣ^т божого нароже^ніа тисеча ше^{ст}со^ного пѣто^г | мѣ^са іюна четве^ртого на^ца^т дня: | На врадѣ крго^ско^м в за^мку лѣцко^м передо^ною, Адамо^м вльшамовски^м бу^ркграби^м | и наме^{ст}нико^м по^старо^ства лѣцкого, постановившиа вчевисто, ѡрожоны^(и) | па^н фѣдо^р гулеви^ч григо^рѣвичъ хорѣжичъ волы^нски^(и) ѡповѣда^н и протѣстова^н (се) | на іакуба страдовско^г мѡжа на с^ес ча^с ѡрожоное панѣе реины стрыжовское | котораѣ пе^рво за брато^м рожоны^м пна фѣдоровы^м небожчико^м пано^м иваномъ | гулеви^чо^м была ижъ то^г то іакубъ страдовски^(и) ѡзгавши ε’ε’ в ма^лже^нство за | себе вбходѣчисиѣ з нею непристо^(и) не вкрѣтнѣства и мо^рдѣ бѡючы (εε) | на^т нею з ажываючи

примѣшаль, еѣ абы емѣ маѣтность еси бы такую | мела записала до чего не могучы еѣ привести та^к долго еѣ мордоваль, | же еѣ на встаток и здорова поба-
виль, А в том часе то^т то таку^б страда^вски^(м) | коли вже для та^к вкрѣ^тно^г морду ани ро-
зумѣ ани памяти та^а то | бывша^а братова^а мо^а не мела тако (ма[...]) дохода^т,
справи^т себе | такие^с записы и не'е' неслушные (на^а волю е'е' и на то^т) ча^с уже
коли ро | зуму и памяти не мела примушаль еѣ (битѣмь), и мордомь, до того |
кѣ велико^и кривде и шкоде брата^ики моѣе (па^ины) марѣши гѣлеви | човны дочки
зошло^т брата моѣ^т пна' ивана гѣлевича з нею спложо | ноѣ, и проси^т па^и фѣдо^т
гѣлеви^т абы тоѣ шповеда^т и протеста^цына | его имене^м тако шпекуна вла^сно^г такъ
те^ж имене^м брата^ики его па^ины | марѣшы гѣлевичовны жебы до кни^т принято
и записано было што^(м) | та записати ка^за^т, с которы^х и с^сс выпи^с по^т печатю
кгро^аскою лу^ккою | пану фѣдорѣ гѣлевичу Есть выда^и писа^и в лу^кку [podpis nie-
czytelny] |

Корикгова^т дворе^ички [podpis nieczytelny] ||

[Tłumaczenie]

Wypis z ksiąg grodzkich zamku hospodarskiego łuckiego: Lata Bożego narodzenia tysiąc sześćsetnego piątego miesiąca czerwca czternastego dnia. Na urządzie grodzkim w zamku łuckim przede mną Adamem Olszamowskim burgrabim i namiestnikiem podstarostwa łuckiego, stanąwszy oczywiście, urodzony Pan Fedor Hulewicz Hrehorewicz chorążycz wołyński opowiadał i protestował na Jakuba Stradowskiego męża na ten moment urodzonej Pani Reiny Strzyżewskiej, która najpierw za bratem rodzonym Pana Fedora nieboszczykiem Panem Iwanem Hulewiczem była, iż ten to Jakub Stradowski wzięwszy ją w małżeństwo za siebie obchodząc się z nią nieprzy-
stojnie okrucieństwa i mordując ją nad nią używając zmuszał ją by mu majątność jaką by miała zapisała. Do czego nie mogąc doprowadzić tak długo ją mordował, że ją na koniec i zdrowia pozbawił. A w tym czasie ten to Jakub Stradowski kiedy już przez tak okrutny mord ani rozumi ani pamięci taja to była bratowa moja nie miała jak [...] dochodzą sprawił sobie jaki zapisy od niej niesłuszne ponad jej wolę i na ten czas, kiedy już rozumu i pamięci nie miała zmuszał ją biciem i mordem do tego ku wielkiej krzywdzie i szkodzie bratanki mojej Panny Maruszy Hulewiczówny córki zeszłego brata mego Pana Iwana Hulewicza z nią spółdzonej. I prosił Pan Fedor

бра̄с̄ | лавски^х вы^зна^ни и со^знаваючи то^т ли^ст свои доброволныи запи^с проси^л | сам же па^н ива^н гулеви^ч абы бы^л чита^ни и до кни^т кгр^доски^х бра^славскихъ | слово w^т слова вписа^н которого су^т тые слова Ии ива^н григор^евичъ гу | леви^ч хор^лжи^ч з^емли волы^нское вы^знаваоу и чиню авно са^м на себе си^м мо | и^м листомъ нын^ешни^м и на пото^м б^лд^лчи^м ве[...]ты^м люде^м кому бы | того потреба была ведати албо читаючи се^с мо^н ли^ст слышати в ко^ж | дого права и на всакомъ ме^стц^л иж^ь ку велико^н и пи^нно^н по^требе сво | еи выплачаючи долги небожчика w^тца свое^т п^на григор^еа гуле || [к. 7v] вича хор^лжого з^емли волы^нское вз^ат и позычи^л Есми вла^сными р^лками | своими w^тличи^л с^лму пн^зе^н то е^ст ше^стнадцет^ь со^т коп^ь гроше^н литовскихъ | 8 ма^лжонки свое^е милое пн^ее райны гневошовны стрыжевско^т во^нско^т | вени^нкого, в которо^н то сум^е пн^зе^н меновано^н ше^стнадцет^ь со^т коп^ь гроше^н лито | вски^х застави^л Есми ма^лжонце свое^н милои менованои именья свое | 8 воеводстве волы^нски^м лежащие никому ни в чо^м не пе^нные ани в с^лме Пн^зе^н | не заведенные w^т братьи моеи рожено^е выделенные вечны^м правомъ | то е^ст пере^лме^сте луцкое з^д дворомъ и^з частью кивере^нкою и по^дга^с | кою и полами тр^лшовскими и^з мана^стыро^м святаго василья | з^д сеножа^тми за це^рковью (г)о^ми^нскою С ко^рчмою з^д ставы и^с стави^нчами | з^д млыны и^з выме^нками и зо^д всими ты^х имене^н пожитки малыми и ве | ликими яким же колве^к имене^м нав^аные тепе^р и на пото^м б^лд^л(ть) | нижли Ели бы з^ь якое припалое пригоды хтоко^нве^к яки^м пра | во^м пере^зы^ска^л на ни^х с^лму пн^зе^н и в тые именья менованные з^д декре | т^л 8 радогого 8везал^ьсе тогды я маю и повине^н б^лд^л т^лю суму | пн^зе ше^стнадцет^ь со^т коп^ь гроше^н литовски^х ма^лжонце свое^н мило^н с ты^х | менованы^х имене^н з^нести и иншие встакие именья мои кото | рые тепе^р маю и на пото^м наб^лд^л в то^н с^лме пн^зе^н поступити | а се^с мои ли^ст заставныи доброволныи запи^с б^лде^т моце^н 8 кожно^т | права яко на пере^лме^сте и вси^х пожитко^н к нем^л належачи^х А чо^г | Бже^н 8хова^н на мене час^л сме^ртелно^г Напере^д нижли на ма^лжо^нк^л | мою мил^лю менован^лю тогды по животе мое^м дети мое^е если и^х з^е не | ю да^ст Бог^ь мети тогды дети А если бы^х дете^н з^д нею не ме^л тогды | бра^та мои роженые кр^евные близкие приатели мои и ни^хто з^д обчи^х | люде^н не w^ддавши малжонце моеи мило^н ты^х ше^стнадцети со^т коп^ь | гроше^н литовски^х не маю^т ты^х имене^н Которые w^т мене малжонка моя | милая в заставе мети б^лде^т, 8 неи не w^нимати и ничи^м са в тые | именья всакие пожитки к ним^л належачие вступ^лвати и жа^нное | Переказы чинити не маю^т по^д закладо^м на то Сподаря короля | Его мл^сти по^д w^смасты копами гроше^н литовски^х а на ма^лжо^нку мою | яко Сторон^л нар^лшон^лю др^лгими w^смисты копами гроше^н лито^н | ски^х и по^д нагорожене^м шко^л и накладо^н на речене слова ма^лжонки мое^н мило^н | 8 што все яко се выш^ь поменило, так^ь 8 закла^л якои 8 шкоды | и наклады волно б^лде^т ма^лжонце мое^н мило^н меновано^н таково^т || [к. 8] хто бы посмель 8чинити [...] тые именья w^т не^е w^нннати Або | якуюколевскъ переказы в ты^х им^нья^х и пожитко^х к ни^м належа | чи^х вделати позовомъ кгр^дски^м пере^д су^л кгр^дски^н лу^нки^н позва | ти А кого позоветь 8 што тогды кождыи таковыи ма^ет и по | вине^н б^лде^т за першимъ позовомъ яко на року завитомъ не^зби | ваючи ни в чо^м позв^л и рок^л и не вымовлаючисе жадными | Причинами в стат^лте литовскомъ и в ко^нституцыя^х 8пи | саными к^л прав^л Стати и ма^лжонце мое^н мило^н пан^ен раине | во все^м ведле по^зв^л 8справе^лливитисе заклады менова | ные королю Его мл^сти так теж^ь и ма^лжонце мое^н мило^н пан^ен | раине во все^м водле по^зву 8справе^лливитисе заклады | менованные Королю Его мл^сти так теж^ь и ма^лжонце моеи | заклады шкоды и наклады На речене слова е^е заплатити | А заплативши то все яко се звыш^ь в се^м мое^м листе поменило, | пре^д са се^с мо^н заставныи ли^ст в кождо^т права и с^лд^л моцне | вцале де^ржа^ни и захова^н быти ма^еть и на то Есми ма^лжонце | мое^н мило^н пн^ен раине гневошовне стрыжовского

во^оско^о вени^ико^о | да^а се^е мои доброволны^и заставны^и ли^и С приложене^м печати | и^и под^дписо^м вла^еное р^рчки мое^е А при то^м были и се^го мое^г добро | волного листу заставного добре е^{ст} сведомы за усною А | в^вчевистою про^збою моею печати свое к сему моему до | броволному заставному листу приложили и р^рчки хто | з^з их м^лти писати з^{ме}л^л подписати рачили и^х м^лти па | нове а доброд^ѣеве мои ласкавы^е в^вбыватели воево^дства | бра^блавского Его м^лти па^и семе^и семе^и в^вбод^еи^иски^и су^та миха^лло | ласко подс^ддокъ в^врадник с^судовые земские бра^блавские | А его м^лти па^и ива^н романо^ви^и красносе^лски^и писа^и в^в веници по | нароченю Сына Божого ис^сх^ста рок^л тисеча па^т | соть деве^деса^т третего, м^ца ма^рца девято^г на^дце^т дня^и в то^г | листу видель Есми печате^и прити^чены^х чотыри а по^пи^с р^рк^к | три иванъ г^ллеви^ч хор^лжичъ з^земли воль^нское вла^еною р^ркою | миха^лло ласко по^пс^ддокъ р^ркою вла^еною ива^н кра^носельски^и || [к. 8v] р^ркою власною А такъ та в^вра^д то^е в^вчевистое сознане Его | м^лти п^на^н ивана г^ллевича хор^лжича з^земли воль^нское яко | и тотъ ли^и Его доброволныи запи^си^и в^т него ма^лжонце Его меновано^и | на с^сму п^нз^еи шестнацети соть копъ гроше^и литовскихъ | даны^и до ведомо^{сти} свое^е принавши и за про^збою Его м^лти | слово в^т слова до книг^ь к^гродски^х бра^блавски^х записати | веле^и и е^{ст} записано на што и выпи^с С кни^г е^е м^лти пан^е ивано | вои г^ллевичово^и п^не^и раине г^невшовне стрыжовско^г вени^и | кого по^д моею печатью е^{ст} выда^и писа^и в^л бра^блавли в^т то^г | выпи^с печат^ь в^дна а подписы р^рк^ь тыми словы Jerzi | strus s Komorowa Braclawski wieniczki starosta ręką swą włą | sną григоре^и ба^нб^лза писа^и которыи выпи^с мы до ведомо^с | ти свое^е прип^лстивши, до кни^г головны^х трибуналскихъ | записати казали и е^{ст} записано, С которы^х и се^с видиму^с року тепе | решне^с тисеча ше^с со^т п^атого м^ца июля п^ато^г на^дце^т дня Его м^лти^(и) | пан^л я^кубови страдовском^л по^д печат^ю з^ескою повету волю | диме^пского е^{ст} выда^и писа^и в^л люблине [podpis nieczytelny]⁵⁰

[...] | Корикгова^ль Грузеви^ч ||

⁵⁰ Rysunek pieczęci ziemskiej powiatu włodziemierskiego podano wg: O. Odnorożenko, *Ukrains'ka zemel'na gerald'ika XVI–XVIII st. za sfragističnimi džerelami*, w: *Specialni istorični disciplini: pitannâ teorii ta metodiki*, vip. 4, Kiïv 2004, č. 1, s. 162.

[Tłumaczenie]

Vidimus z ksiąg spraw głównych trybunalskich województwa wołyńskiego. Lata Bożego narodzenia tysiąc pięćset dziewięćdziesiąt trzeciego, miesiąca lipca, dwudziestego drugiego dnia. Przed nami deputatami sądu głównego trybunału lubelskiego na rok niniejszy dziewięćdziesiąty trzeci obranymi i wsadzonymi stawił się osobiście Jegomość Pan Jan (Boni) Pieczychwostny podkomorzy włodzimierski, deputat ziemi wołyńskiej i pokładał wypis z ksiąg grodzkich braclawskich pod datą roku tysiąc pięćset dziewięćdziesiąt trzeciego, miesiąca marca, dwudziestego drugiego dnia wydany. (Jest to) zeznanie przed nazwanym urzędem Pana Iwana Hulewicza chorążycza ziemi wołyńskiej listu zapisu swego na szesnaście set kop groszy litewskich długu zacięgniętego, i małżące swej Panie Rainie Gniewoszównie Strzyżewskiego danego. I prosił Jegomość Pan podkomorzy włodzimierski w imię Pani Hulewiczowej aby wypis ten obyczajem przeniesienia do ksiąg głównych trybunalskich był wpisany, który to (wypis) przed sobą rozkazawszy czytać do ksiąg wpisać kazaliśmy i tak ma w sobie wypis z ksiąg grodzkich zamku hospodarskiego braclawskiego po narodzeniu Syna Bożego Jezusa Chrysta roku tysiąc pięćset dziewięćdziesiąt trzeciego, miesiąca marca, dwudziestego drugiego dnia na urzędzie Jego królewskiej mości grodzkim braclawskim przedemną Jerzym Strusem z Komorowa starostą braclawskim, winnickim i dźwinogrodzkim stanąwszy osobiście Jegomość Pan Iwan Hrehorewicz Hulewicz chorążycz ziemi wołyńskiej sam ustnie i dobrowolnie według listu dobrowolnego zapisu swego od niego małżące swej pod pieczęcią swą i z podpisem ręki swej, także pod pieczęćmi i z podpisami rąk ludzi zacnych Pani Rainie Gniewoszównie Strzyżewskiej wojskiego winnickiego (córce – A. B.), na sumę pieniędzy długu pożyczonego szesnaście set kop groszy litewskich danego do zapisania do ksiąg grodzkich braclawskich wyznał i zeznając ten list swój dobrowolny zapis prosił samże Pan Iwan Hulewicz aby był czytany i do ksiąg grodzkich braclawskich słowo w słowo wpisany, który ma w sobie takie słowa: Ja Iwan Hrehorewicz Hulewicz chorążycz ziemi wołyńskiej wyznaję i czynię jawnie sam na siebie tym listem moim niniejszym i będącym w przyszłości wieczyście ludziom, kto miałby o tym wiedzieć, albo czytając ten mój list usłyszeć w każdym prawie i na każdym miejscu, iż dla wielkiej i pilnej potrzeby swojej wypłacając długi nieboszczyka ojca swego Pana Hrehora Hulewicza chorążego ziemi wołyńskiej wziętem i pożycztem żem i własnymi rękoma swymi odliczyłem sumę pieniędzy to jest szesnaście set kop groszy litewskich od swojej małżonki miłej Pani Rainy Gniewoszówny Strzyżewskiej wojskiego winnickiego (córki – przyp. aut.), na którą to sumę pieniędzy odnotowanej szesnastu stach kopach groszy litewskich zastawiłem żem małżonce swej miłej wymienionej majątki swoje w województwie wołyńskim leżące, nikomu w niczym niepełne, ani na żadną sumę pieniędzy nie założone, od braci moich rodzonych wydzielone wiecznym prawem, to jest przedmieście łucokie z dworem i z częścią kiwereką i podhajecką, i półmi truszowskimi, i z monasterem Św. Wasyla, z sianożęciami, z cerkwią (h)ormińską z karczmą, ze stawami i stawiszczami, z młynami i wymielkami, i ze wszystkimi tego majątku pożytkami małymi i wielkimi, jakkolwiek mają nazwę obecnie i będą mieć w przyszłości. Gdyby z jakiej przypadłości ktokolwiek jakim prawem przezyślał na mnie sumę pieniędzy i wszedł w posiadanie tych wymienionych majątności na podstawie dekretu urzędowego, to wówczas ja mam i powinien będę tę sumę pieniędzy szesnaście set kop groszy litewskich małżonce swej miłej z tych posiadłości znieść i inne wszelakie majątności moje, które mam obecnie oraz nabędę w przyszłości w tej sumie pieniędzy zapisać. A ten mój list zastawny dobrowolny zapis będzie ważny

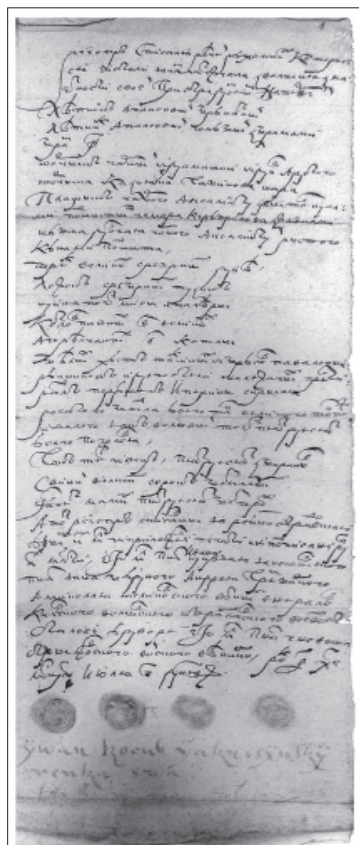
w każdym prawie tak na przedmieście, jak i wszystkie pożytki do niego należące. A czego Boże zbaw jeżeli na mnie przyjdzie czas śmiertelny wcześniej niż na moją małżonkę miłą nazwaną, to wtedy po moim żywocie dzieci moje, jeżeli mnie da Bóg z nią mieć, to wtedy dzieci, a gdyby dzieci z nią nie miał, to wtedy bracia moje rodzone krewne przyjaciele moje bliskie i nikt z obcych ludzi nie oddawszy małżonce mojej miłej tych szesnastu set kop groszy litewskich nie powinien tych majątności, które ode mnie małżonka moja miła w zastaw będzie mieć, od niej zabierać i niczym w te majątności i wszelakie inne pożytki należące wstępować i żadnych utrudnień czynić nie mają, pod zakładem na hospodara króla Jegomość ośmiuset kop groszy litewskich, a na małżonkę moją jako stronę poszkodowaną kolejnymi ośmiustami kop groszy litewskich oraz pod wynagrodzeniem szkód i wydatków na rzeczienie słowa przez małżonkę moją miłą o to, co zostało wyżej wymienione. Tak o zakład, jak o szkody i wydatki wolno będzie małżonce mojej miłej nazwanej tako każdego, kto by śmiał uczynić i te majątności jej zabrać albo jakie inne utrudnienie w tych majątnościach oraz pożytkach do nich należących uczynić, pozwem grodzkim przed sąd grodzki łucki pozwać, a kogo pozwie o to, to wówczas każdy taki ma i powinien będzie za pierwszym pozwem, jako na roku ostatecznym nie zbywając w niczym pozwu i roku, oraz nie wymawiając się żadnymi przyczynami w statucie litewskim i w konstytucjach opisanych, przed prawem stanąć i małżonce mojej miłej Pani Rainie we wszystkim według pozwu się usprawiedliwić, zakłady wspomniane na rzecz króla Jegomości, jak też i małżonce mojej zakłady szkody i nakłady na rzeczienie słowa jej zapłacić, a zapłaciwszy to wszystko jak to w niniejszym liście moim wymieniono. Przed siebie niniejszy mój list zastawny w każdym prawie i sądzie mocno trzymany i przestrzegany ma być. I na to żeśmy małżonce mojej miłej Pani Rainie Gniewoszównie Strzyżewskiego wojskiego winnickiego dałem niniejszy mój dobrowolny list zastawny, z przyłożeniem pieczęci i z podpisem własnej ręki mej. A byli przy tym i tego mojego listu dobrowolnego zastawnego dobrze świadomi są, a za ustną i osobistą prośbą moją i pieczęcie swoje do niniejszego mojego dobrowolnego zastawnego listu przyłożyć i ręce kto z nich pisać umiał podpisać raczyli Ichmoście Panowie a dobrodzieje moje łaskawe obywatele województwa braclawskiego Jegomość Pan Semen Obodeński sędzia, Michał Lasko podsędek urzędniczy sądowi ziemscy braclawscy oraz Jegomość Pan Iwan Romanowicz Krasnosielski. Pisan w Winnicy od narodzenia Syna Bożego Jezusa Chrystusa roku tysiąc pięćset dziewięćdziesiąt trzeciego miesiąca marca dziewiętnastego dnia. U tego listu widziałem pieczęci odcisniętych cztery oraz podpisów rąk trzy: Iwan Hulewicz chorążycz ziemi wołyńskiej ręką własną, Michał Lasko podsędek ręką własną, Iwan Krasnosielski ręką własną. A tak ja urząd to sobiste zeznanie Jegomości Pana Iwana Hulewicza chorążycza ziemi wołyńskiej jak i ten list jego dobrowolny zapis od niego jego małżące nazwanej na sumę pieniędzy szesnaście set kop groszy litewskich wydany do swej wiadomości przyjąwszy i na prośbę Jegomości słowo w słowo do ksiąg grodzkich zapisać kazałem i jest zapisano. Na co i wypis z ksiąg Jejmości Pani Iwanowej Hulewiczowej Pani Rainie Gniewoszównie Strzyżewskiego winnickiego pod moją pieczęcią jest wydany. Pisany w Braclawiu. U tego wypisu pieczęć jedna a podpisy rąk tymi słowy „Jerzi strus s Komorowa Braclawski wieniczki starosta ręką swą własną”, Hrehor Baibuza pisarz. Wypis ten my do swej wiadomości dopuściwszy, do ksiąg głównych trybunalskich zapisać kazaliśmy i jest zapisano, z których i ten widimus roku niniejszego tysiąc sześć set piątego, miesiąca lipca piętnastego dnia Jegomości Panu Jakubowi Stradowskiemu pod pieczęcią ziemską powiatu włodzimierskiego jest wydany, pisany w Lublinie. Korygował Gruzewicz.

ANEKS 6

1605, lipiec 10. Winnica. — Spis rzeczy ruchomych zostawionych przez Rainę Stradowską przy wyjeździe z Wołynia.

Oryginał: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, Dział Zbiorów Specjalnych, rkps sygn. 1201, k. 1.

Papier czerpany. Wymiary: 38,7×25,8 cm. Ilość wierszy: 35. Znak wodny. Stan zachowania – dobry. Atrament czarny, wyblakły. Skoropis. Pismo pisarza wyraziste, nacisk silny. Zachowały się cztery pieczętki, odbite w papierze na podkładzie lakowym. Dokument napisany własnoręcznie przez Rainę Stradowską.

Spis rzeczy ruchomych zostawionych przez Rainę Stradowską przy wyjeździe z Wołynia

[Tekst oryginału]

[k. 1] реєстръ Списана рѣче^и рѣхомы^х Которыѣ | ста встали тако^м в^тѣжчала з
волына з ма: | ѣтности свое^и При Страдо^мско^м Напе^рв^(ст) | лѣтникъ Атласовы^и
брѣна^тны^и | лѣтникъ Атласовы^и голѣбы^и з Брамами | Бра^м (Ѡ) | шо^рчыкъ чо^рны^и
вдамашки вди^и А до того | шо^рчыка Казиа^тка та(б)инова шара | Плащыкъ ча^р-
ного Аксамиту рыто^(т) куна: | ми по^шыты^и гамара Кгрѣбринова з(ж)абками
| шѣбка до^ггага чо^рного Аксамиту рытого | Кѣнами По^шита, | чаре^к велики^х

сребрны^х двѣ, | ложокъ сребрны^х тузинъ | цина тоѣ^{ст} мисы и талѣры | Ко^тло^б
 пивны^х в велики^х | А горѣлчаны^х в Котлы | Бѣлы^х хѣсть та^к шны^х вбрѣсов та-
 валь[...] | рѣчниковъ и' до постели належачы^х пре^{ст}ти: | ра^лль подѣшекъ И перинь
 скрынѣ | рогатого бы^ла ъсего та^к великого та^к те^ж | и малого такъ воловы^и тоѣ^{ст}
 пса^ддеся^т | ъсего поголо^бѣа, | Такъ те^ж швецъ, па^тдеся^т з барано^б | Свины^и велики^х
 сорокъ бѣ^з малы^х | Іа^не^т малы^х па^тдеся^т бѣ^з тро^х | А то^т ре[']е[']стръ списа^бшы
 ѣ[']рей[']на стра^товскаѣ | ъ[...]ы^м и^х м^н в приложе^нѣ печати и в' пол[']пи[']санѣ ру^к
 | и^х мл[']ти, его м^н Пнѣ^{Ивана} куцѣбаѣ ѣакошы^нскаго | Пнѣ^а ѣа бѣднаго Андреѣ
 Тре^мби^нскаго | А миколаѣ ѣсли[']ко^бскаго во^зны^х енерало^б | Кие^вскаго во^лы^нскаго
 и бра^тѣла^вскаго во^ево[']ст^(в) | стало^сѣ ъ дворе^ѣ ѣго м^н Пнѣ^а гневоша | стрыжо^вскаго
 во[']скаго вѣни^нко, ро^к ѣ хѣ | м^сѣѣ ию[']ля і днѣ |

ŷwan kocub ŷakussŷnŷkŷ | renkŷ swŷ |
 JAn Budny rŷkŷ wŷaSn(a) |
 [.....] |

[Тлумаченіе]

rejestr Opisu rzeczy ruchomych, które pozostały, kiedy wyjeżdżała z Wołynia ze swego majątku Przy Stradomskim. Najpierw letnik Atlasny brunatny, letnik Atlasny błękitny z bramami. Bram 9. Szorczyk czarny adamaszkowy jeden. A do tego szorczyka kazyatka tabinowa szara. Płaszczyk z czarnego aksamitu rytego, kunami podszyty. Gamara z grubrynu z żabotkami; szubka długa z czarnego aksamitu rytego, kunami podszyta. Czarek dużych srebrnych dwie, tyżek srebrnych tuzin, cyny tj. mis i talerzy. Kotłów piwnych dwa dużych oraz gorzałczanych dwa kotły. Chust białych, także obrusów [...], ręczników i do pościeli należących prześcieradeł, poduszek oraz pierzyn skrzynia. Bydła rogatego wszystkiego wielkiego, jak też i małego, czyli wołowych tj. pięćdziesiąt wszystkiego pogłowia. Także owiec pięćdziesiąt z baranów. Świni dużych czterdzieści bez małych. Jagniąt małych pięćdziesiąt bez trzech. A ten rejestr spisałam ja Raina Stradowska [...] ich mości o przyłożenie pieczęci i o podpisanie rąk ich mości, Jegomość Pana Iwana Kocubaja Jakoszyńskiego, Pana Jana Budnego Andrzeja Trębickiego i Mikołaja Jaślikowskiego woźnych jenerałów kijowskiego, wołyńskiego oraz braclawskiego województw. Stało się na dworze Jegomości Pana Gniewosza Strzyżewskiego wojskiego winnickiego roku 1605, miesiąca lipca 10. dnia.

ŷwan kocub ŷakussŷnŷkŷ renkŷ swŷ
 Jan Budny rŷkŷ wŷasn(a)
 [.....]

Summary

This article is devoted to the noblewoman Raina Gniewoszówna Strzyżewska – a figure little known in historiography. During the period of her independent economic activities, she gathered into her possession substantial estates in Lutsk and the suburbs. The analysis of the sources concerning this woman made it possible to reveal little-known or even unknown pages of Lutsk's history of the 16th century.

Резюме

Статья посвящена шляхтянке Раине Гневошовне Стрижевской – персоне, мало известной в историографии. В период самостоятельной хозяйственной активности она сосредотачивала в своих руках значительные земельные владения в Луцке и его пригородах. Анализ источников, касающихся этой женщины, позволил раскрыть малоизвестные или, даже, неизвестные страницы истории Луцка XVI века.